

Selçuklu Saray ve Toplumunda Sütannelik

Zehra Odabaşı*

* Doç. Dr. / Assoc. Prof.

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Tarih Bölümü /
Selçuk University, Faculty of
Letters, Department of
History
zehraodabasi@selcuk.edu.tr
Konya / TÜRKİYE

Gönderim / Received:

15 Eylül 2024

Kabul / Accepted:

31 Aralık 2024

Alan Editörü / Field

Editor: Kemal Taşcı

Öz

Tarih boyunca bebeklerin beslenmesinde en önemli gıdanın anne sütü olduğuna dair inanç ve düşünce ile sütü olmayan kadınların bebeklerini besleme konusunda yaşadıkları çözümsüzlük, sütanneliği ortaya çıkaran en önemli sebeplerden olmuş, bu hizmet bir bedel karşılığında meslek haline gelmiştir. Selçuklu sarayında ve toplumunda anneliğin ilk döneminde, aile dışında anneye en çok destek olan zümreler yardımcı dadılar ve sütannelerdir. Anneden başka bir kadının sütünün bebeğe verilmesi sütannelerin birçok konuda özenle seçilmelerine ve ilave sorumluluk almalarına neden olmuştur. Bu nedenle sütanneler saray tarafından hem daha özel bir konuma yerleştirilmiş hem de bu sayede bazı imtiyazlar elde etmişlerdir. Tarihin farklı dönem ve coğrafyalarında birçok milletin tercih ettiği bir uygulama olan sütannelik, Selçuklular döneminde toplumun neredeyse her kesiminde karşılık bulmuş, sütannelik uygulaması süt kardeşliği de beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada kadının saray ve toplumdaki başka önemli bir rolü olarak Selçuklu ailesinde ve toplumunda sütannelik geleneği kronikler, vakfiyeler, edebî ve tasavvufî metinlerdeki örnekler üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, saray, dâye, sütanne, süt kardeş.

Wet Nursery in Seljukid Palace and Society

Abstract

Throughout history, the belief that mother's milk is the most important nutrient in infant nutrition and the helplessness of women who do not have milk to feed their children is one of the main reasons for the emergence of wet nursing. In the Seljuk palace and society, one of the groups that most supported the mother outside the family during this period was the assistant nannies and wet nurses. The fact that the milk of a woman other than the mother is available to the baby has caused wet nurses to be chosen and to take on additional responsibilities. Unlike nursing, wet nursing required much more care and additional responsibility since the milk of a woman other than the mother was given to the baby. For this reason, wet-nurses were placed in a more special position in the eyes of the palace and thus enjoyed certain privileges. Being a practice preferred by many nations in different periods and geographies of history, wet nurse practice was welcomed by all segments of society during the Seljuk period, and wet nurse practice also brought along milk siblings. In this study, the tradition of wet nursery in the Seljuk family and society as another important role of women in the palace and society will be evaluated through examples in chronicles, endowments and literary and mystical texts.

Keywords: Seljukid, palace, dâye, wet nurse, milk sibling.

GİRİŞ

Anne sütü; bebeğin bağışıklığını güçlendiren, onu hem fiziki hem de ruhsal bakımdan koruyan, yerini başka bir besinin tutamayacağı çok önemli bir gıdadır. Bu nedenle bebeğin emzirilmesi ya da emzirtilmesi konusunda Orta Çağ kaynaklarında dikkat çekici birçok tavsiye ile karşılaşmak mümkündür. Tarihin neredeyse her döneminde geçim şartları yeterli olmayan ailelerde kadınların evin bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çeşitli iş kollarında çalıştıkları bilinmektedir. Bu durum belirli bir zaman aralığı ya da topluma özgü bir durum değildir. İhtiyaçlara göre ortaya çıkan bir gerekliliktir. Birçok toplumda en yaygın olan mesleklerden biri de sütanneliktir. İhtiyaçların yanında kadınların güzellik kaygısı ve doğum sonrası ortaya çıkan rahatsızlıklar ya da bebeği emzirme ve ilk bakım hizmetinin zahmetli görülmesi, çocukların sütannelere teslim edilmelerinde başka bir etkidir. Mecburi durumlar haricinde bebeğin kendi annesi dışında bir sütanne tarafından para karşılığında emzirtilmesi, şüphesiz toplumun refah düzeyi ile de yakından ilgilidir. Selçuklu dönemi kaynaklarında bazı sultanlar ve devlet adamlarının sütanne ve dolaylı olarak da süt kardeşlerine dair bilgilere rastlamak mümkündür. Bununla birlikte ilk kaynaktan alınan kıymetli bir besin olarak süt ve ruhun beslenmesi tasavvuf kaynaklarında da bir metafor olarak sıkça kullanılmıştır.

Sütanne Türk İslâm medeniyetinin en eski dönemlerinden itibaren süt emzirmek için alınan bir yardımcıdır. Ayrıca sütnine de şehzadelere bakan kadın anlamında kullanılan bir terimdir (Sibt İbnü'l-Cevzî, 1992, s. 252; İbnü'l-Esîr, 1987, C. 10, s.158). Selçuklu saraylarında ve toplumunda istihdam edilen “dâye” adındaki sütanneler saltanat kadınlarının ve annelerin en önemli yardımcılarıdır. Saltanat ailesinden olan çocuklar hanedan üyeleri olmaları sebebiyle özenle yetiştirilmişlerdir. Selçuklu hanedanından bir doğum yaklaştığında dikkatle seçilen hanımlar saraya getirilmiş ve doğum gerçekleştikten sonra bebek annesinden alınarak sütanne ya da saraydaki tecrübeli hanım hizmetlilerden birinin gözetimine verilmiş, onun terbiyesi altında büyütülmüştür. Bu durum sütannelerin saltanat ailesinin bir parçası haline gelmelerine neden olmuştur.

İslâm dünyasında ilk sistematik ahlâk kitabı olarak kabul edilen *Ahlâk-ı Nâsirî*'nin müellifi, 13. yüzyıl Türk âlimlerinden Nasîreddîn Tûsî'nin (ö. 1274), ahlâk ve eğitim felsefesi konusundaki görüşleri oldukça önemlidir. N. Tûsî'ye göre, adlar kader üzerinde etki yaptığından doğumdan sonra bebeğe uygun bir ad verilmeli, iyi bir sütanne seçilmeli ve yetiştirme döneminde çocuk kötü huy edineceği ortamlardan korunmalıdır. Bu süreçte sütanne ona aklını kullanmasını ve akıl yoluyla elde edilen erdemleri sevmesini öğretmelidir. Ayrıca çocuk hangi sanata ya da bilgiye karşı yetenekli ise ona yine dâyeler tarafından yönlendirilmeli ve özendirilmelidir (Nasîreddîn Tûsî, 1980). Selçuklu dönemi kaynaklarında bebeklikten çocukluğa geçiş ile insanın büyüme ve gelişim aşamaları tarif edilirken de sütanne ve süt alma süresi üzerinden açıklamalar yapılmıştır. Mevlânâ'ya göre bir bebeği üç aylıkken süttten kesmek çok erkendir, o “Üç aylıkken süttten kesilen çocuk, yeniay gibi arık kaldı. Lûtfunla can çocuğunu dadının kucağına ver de emeklemeye başlasın.” (2007, C. 5, Gazel CCVIII, s. 3889) diyerek hem erken aylarda süttün gelişim açısından önemine hem de dadıların bebeklikte emekleme ve yürüme konusundaki yardımlarına değinmiştir. Mevlânâ'nın “Padişah çocuk kaldıkça dadı, taya, her yanı zindan eder ona. Ana, sütnine süttünü emdikçe padişah kesilemez, şarap içemez.” (2007, C. 2, Gazel CLIII, s. 1256) ifadeleri bir bebeğin anne ya da sütannesinden süt aldığı süreçte henüz büyümediğine dikkat çekmiştir. Yine “...çocuğun boyu küçüktür, o süttten ve dâyeden başkasını bilmez” (Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 2001, s. 143) cümlesi de aynı duruma işaret eder. Mevlânâ'ya göre süttten kesilme zamanı dişlerin çıkması ve bebeğin yemek yemeye başlamasından sonradır (2007, C. 3, s. 1759; 2007, C. 4, s. 43; 2007, C. 5, Gazel XX, s. 3328). Sultan Veled bu durumu “Nitekim sût emen çocuklara anaları, her yemeği, alışınlar diye parmakla tattırır, sonunda çocuklar sûtten kesilirler; sût yerine ekmek, et ve başka yemekler çocuklara gıdâ olur (Sultan Veled, 1976, b. 1390, s. 94)” şeklinde açıklamıştır. Bebeklerin büyüdüğünün bir diğer belirtisi de onlara yemek verilmesinden sonra artık anne süttünden lezzet almamalarıdır. Yine Sultan Veled bunu “...anne süttü

sence istenen ve canın gibi sevilen bir şey iken nihayet reddedilen ve istenmez oldu. Sevilenken sevilmeyen oldu. Simdi onu hatırlayınca miden bulanır, içsen derhal kusarsın. Çocuklara karışarak yapacağın eğlence, oyun vesaire hep böyledir.” (Sultan Veled, 2011, b. 18, s. 12; 2011, b. 1754, s. 87) sözleriyle anlatmıştır.

Türk-İslâm Kültüründe Sütannelik

Hz. Peygamber’in doğduğu zaman diliminde zengin aile çocuklarının bedevî kabileler içinde sütanneye verilmesi Mekke’de cahiliye döneminden beri devam eden bir gelenektir. (Buhl, 1977, s. 164, 165). Bu geleneğin ne zaman ve hangi sebeplerle başladığına dair net bir bilgi olmasa da Hz. Peygamber’in doğumundan sonra sütanesi Halîme bt. Ebû Züeyb’e verilip orada yıllarca kalması, bu âdetin varlığının kuvvetli bir delili olarak görülebilir (Demir, 2007, s. 43). İslâm kültüründe sütannelik, sonraki dönemlerde olduğu gibi, Hz. Peygamber zamanında da kadınlar tarafından kazanç elde etmeye yönelik bir girişim olarak görülmüştür. Diğer taraftan bu kadınların şüphesiz soylu ailelerle yakınlık ve bağ kurmak gibi bir amaçları da vardır¹. İbn Asâkir, Hz. Peygamber’in, Hz. Hatice’den doğan Hz. Fatma hariç bütün çocuklarını sütanneye verdiğini ifade etmektedir (İbn Asâkir, 1995, C. 3, s. 128). Hatta İbn Cevzî, doğumdan önce sütannelerin özenle seçildiğini bildirmektedir ki (İbn Cevzî, C. 2, s. 317) bu durum, uygulamanın gelişi güzel yapılmadığının en önemli işaretidir. Yine Makdîsî, Hz. Peygamber’in kızı Zeynep’in oğlu Ali b. Ebû-l As’ın Gâdirâ oğullarında emzirildiğini bildirmektedir (Makdîsî, t.y., C. 5, s. 19). Bu örnekleri artırmak mümkündür ve İslâmî dönemin ilk yıllarından itibaren uygulanan bu geleneğin Türk kültüründe de devam ettiği ortadadır.

Sütanne kavramına 11. yüzyıl Türk Edebiyatının ilk kaynaklarından olan *Kutadgu Bilig*² ve *Dîvân-ı Lugâti’t-Türk*³’te rastlanmaktadır. *Kutadgu Bilig*’de “avurta” kelimesinin altına Arap harfleri ile “dâye” yazılmıştır (Arat, 1988, b. 4505). Farsça’da “dâye” sütnine, taya, çocuğa bakan dadı anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu, 1978, s. 170). Bu kullanım biçimi *Dîvân-ı Lugâti’t-Türk*’te de vardır. Sütanne Kaşgarlı Mahmud’un eserinde “awurta”, sütanne edinmek ise “tutun” olarak adlandırılmıştır. Bir bebeğin sütanne edinmesi “*Ol awurta tutundı*” şeklinde tarif edilmiştir (Kaşgarlı Mahmud, 2024, s. 274). Anadolu’da 13. yüzyılda sütanne anlamına gelen “dâye” kelimesinin isme ilâve olarak kullanıldığına dair örnekler de vardır. Necmeddîn-i Râzî’nin⁴ (ö. 1256) “Necmeddin-i Dâye” adıyla tanınır hale gelmesinde tasavvufî bir bakış açısının etkili olduğu söylenebilir. Dâye kelimesi tasavvuf kaynaklarında ruhları terbiye eden bir kaynak olarak görülmüştür. *Mirsâdü’l-İbâd* adlı eserinde Necmeddin-i Dâye, ruhu bir bebeğe benzetmiş, bu bebeğin yani ruhun nasıl beslenmesi gerektiği üzerinde dururken sütanneye işaret etmiştir. Bir bebek varlığını sürdürmek için annesinin ya da sütannesinin (dâye) sütüne muhtaçtır. Ruhlar da hayat bulmak için aynı şekilde tarikat ve hakikat sütüne ihtiyaç duymaktadır (Necmeddîn-i Dâye, 2013, s. 180-182; Okuyan, 2006, C. 32, s. 496-497)⁵. Şayet ruhlar, bebekler gibi doğru kaynaktan beslenirlerse sağlıklı bir gelişim gösterebileceklerdir. Bu konuya Mevlevî kaynaklarında da sıkça vurgu yapılmıştır.

¹ Huneyn gazvesinden sonra Hz. Peygamber’in yanına gelen Hevâzîn heyetinin başındaki Zühayr b. Surad’ın Hz. Peygamber’e hitaben yaptığı konuşmada “Onun (Hz. Peygamber) kendi aralarında büyüldüğünü, Hâlis b. Şimr veya Numan b. Münzir gibi önemli kimselerle böyle bir yakınlığın söz konusu olması halinde kendilerine destek olacaklarını” belirtmesi buna işaret etmektedir, (Taberi, *Tarih*, C. 3, s. 86)

² Yusuf Has Hâcib tarafından 11. yüzyılda yazılmış, Türk dil, edebiyat ve kültür tarihinin en önemli kaynaklarından, (DİA, 2002, s. 478)

³ Kaşgarlı Mahmud tarafından 11. yüzyılda Araplara Türkçe’yi öğretmek ve Türkçe’nin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazılan ilk Türk dili sözlüğüdür, (Kaçalın, 1994, s. 46).

⁴ 13. yüzyılda Kübreviyye tarikatı içerisinde önemli bir yeri olan Necmeddîn-i Dâye 618/1221 yılında Anadolu’ya gelmiş ve ünlü eseri *Mirsâdü’l-İbâd*’ı 620/1223’te Sivas’ta sultan Alâeddin Keykubad’a takdim etmiştir (Okuyan, 2006, s. 496)

⁵ Necmeddîn-i Dâye’ye göre ruhların hakikat ihtiyacını karşılayacakları kaynak, kuşkusuz peygamberdir (Necmeddîn-i Dâye, 2013, s. 180-182; Okuyan, 2006, s. 496-497).

Orta Çağ tıbbının önde gelen temsilcilerinden İbn Sinâ⁶ bebeği beslemek için en uygun besin ve en doğru yolun anne sütü olduğunu belirtmiş, annenin ya da sütünün sağlıklı olmadığı durumlarda ise bebeği emzirmek için alternatif olarak bir sütanne tutulabileceğini ifade etmiştir (İbn-i Sînâ, 1995, s. 230). İbn Sinâ'ya göre sütanne seçmenin önemi ve emzirdiği çocuk üzerindeki etkisi yadsınamaz. Bu nedenle o, bir sütannede bulunması gereken özellikleri titizlikle sıralarken, sütannenin çocuğun annesine benzemesinin, onunla aynı yaşta ve akıl ile beden sağlığının yerinde olmasının önemine dikkat çekmiştir. Bebeği emzirecek olan sütannenin yaşı, vücut tipi, sütünün yapısı, son lohusalık zamanı, sütannenin kendi çocuğunun cinsiyeti ve sütannenin ahlâkî yapısı sütanne seçiminde son derece önemlidir (Tokadî, 2018, C. 3, s. 258). Ayrıca İbn Sinâ'ya göre sütannenin kendi bebeği zamanından önce doğmamış olmalı ve önceki hamilelikleri düşük ya da erken doğum gibi rahatsızlarla sonuçlanmamalıdır. Sütanneler seçilirken kadınların en dinç ve sağlıklı oldukları 25-35 yaş aralığı tercih edilmeli, fiziki olarak kuvvetli, geniş göğüslü ve gelişmiş kaslılar arasından seçim yapılmalıdır. Bebeğin duygusal gelişimini etkileyeceğinden, sütanneler ani öfke ve korku gibi tepkilerini kontrol edebilmelidir. (Tokadî, 2018, C. 3, s. 259). Sütannenin çocuklar üzerindeki ahlâkî gelişime etkisinden *"Senden ne vakit bir kötülük gelebilir; sen bu iyi ahlâkî ananın, ak sütü ile kazanmışsın."* (Arat, 1988, b. 5881) şeklinde *Kutadgu Bilig*'te de yer verilmiştir. Sütannelik seçimindeki titizlik sonraki yüzyıllarda da devam etmiş, Celâyirîler de sultanların çocuklarının sütannelerini soylu, asil, sağlıklı ve güzel ahlâklı kadınlar arasından seçmişlerdir. Sultan Ahmed Celâyir'in sütanneliğini halası yapmış, bu görevi ifa ederken kendisine bazı kurallara uyması gerektiği söylenmiştir (Fahredden Ebû Süleyman Davûd Benâketî, 1348, s. 477)

Birçok kaynakta bebeklerin büyütülmesinde ihtiyaç halinde sütanne tutmanın gerekliliğine vurgu yapılmasına rağmen Utbî, bir sütannenin şefkatli olmak bakımından hiçbir zaman annenin yerini tutmayacağını ifade etmiştir. Ona göre: *"Sütannenin anne kadar mihriban olması; amcanın baba kadar merhametli olması ve kölenin dost, yâr veya bir vezir kadar şefkatli olması mümkün değildir"* (Utbî, 1286, s. 71). Aynı şekilde *Velâyetnâme*'de Hacı Bektaş-ı Velî'nin bebekliği tarif edilirken *"Anadan gayrıdan almadı südü, Hudâ'ya rahimde etdi sücûdu"* (Kardaş, 2018, s. 134)⁷ ifadeleri kullanılarak sütü doğrudan anneden almanın önemine dikkat çekilmiştir. Mevlânâ Celâleddin Rûmî de benzer bir şekilde *"Ey annesinin sütüyle beslenir gibi aşkla beslenip gelişen padişah, yürü, coş ey arslan, ey babasının canı, gir oyuna."* (Mevlânâ Celâleddin Rûmî, 2007, C. 1, Gazel VI, s. 557) cümleleriyle anne sütünün bebek gelişimindeki önemine değinmiştir. Bununla birlikte Mevlânâ *"Bütün bu hiçbir şeye aldırış etmemesiyle beraber eğer denizin balığa bir meyli, bir sevgisi olursa, bu büyük bir lütuftur, büyük bir keremdir."* (2007, Gazel XXIV, s. 585) sözleriyle denizi sütanneye benzetmiş ve bu iki metafordan hareketle, sütannenin bebeğe duyacağı ilgi ve sevginin bebek için büyük bir lütuf olacağını ifade etmiştir.

Oğuz boylarının en eski destansı hikayelerinden biri olup Türklerin İslâm öncesi inançları ve ahlâkî değerleri hakkında bilgi veren Dede Korkut Hikâyelerinde anlatıldığına göre Banu Çiçek'in, Kazan Bey'in ve Dirse Han'ın oğlunun da sütanneleri vardır. Kazan Bey'in: *"... Bre kafirler, bu arabayı beşiğim, sizi dadım, dayem sandım"* (Dede Korkut Kitabı, 2003, s.133) ifadelerinden çocukluğunda bir dâye ile büyütüldüğü anlaşılmaktadır. Dirse Han'ın hatunu ise uzun bir bekleyişten sonra bir erkek çocuk dünyaya getirdiğinde onu bakımı için sütannelere teslim etmiştir (Dede Korkut Kitabı, 2003, s.13). Dede Korkut kitabında verilen örneklerden sütanne/dâyelerin bakımını üstlendikleri çocukları çok yönlü eğittikleri görülmektedir. Banu Çiçek'in dâyesi Bamsı Beyrek ile ilk karşılaştığında *"Banu Çiçek'in dadısıym ben, seninle gel şimdi ava çıkalım, ok atalım, güreşelim bu dediklerimde beni yenersen onu da yenersin"* diyerek Banu Çiçek'i ne kadar iyi eğittiğini göstermek istemiştir (2003, s. 41).

⁶ İslâm dünyasında İbn Sinâ künyesiyle meşhur olup 11. yüzyıl bilim ve felsefe alanındaki eşsiz konumunu ifade etmek amacıyla Orta Çağ âlim ve düşünürleri tarafından kendisine verilen "eş-şeyhü'r-reis" unvanı ile de tanınmaktadır (Alper, 1999, s. 353)

⁷ *"Annesinden başkasından süt almadı, Allah'a rahimde secde etti"* (Kardaş, 2018, s. 134).

11. yüzyıl eserlerinden *Kâbusnâme*'de çocuğun dil eğitiminden bahsedilirken “Bir bebeği doğduğunda toprak altında bir kubbede besleseler, süt emzirseler ve annesiyle sütannesinin yanında hiç konuşmasalar, o çocuk büyüdüğünde dilsiz ve sağır olur” (Keykâvus b. İskender, t.y., C.1, s. 140) denilerek bebeklerin anne ve sütanneyle büyütüldüğüne dikkat çekilmiştir. Yusuf Has Hacib de *Kutadgu Bilig* adlı eserinde çocukların nasıl terbiye edileceği ile ilgili önerilerde bulunurken “*Senin ay gibi bir oğlun veya kızın dünyaya gelirse onu kendi hanende terbiye et, bu işi başka kimselere bırakma. Süt ninesi olarak iyi ve temiz ahlâklı bir kadın tut, böylece oğlun, kızın temiz büyür ve uzun ömürlü olur*” (Arat, 1988, b. 4504, 4505) diyerek sütanne eliyle yetiştirilecek olan çocuğun eğitiminin önemine dikkat çekmiştir. Mevlâna Celâleddin Rûmî de “*Şu gördüğüm veledlerin hepsi de toprak yiyor; dadı gibi esirgeyici biri gerek onlara.*” (2007, C. 5, s. 181) diyerek iyi bir çocuk bakımının dâyeler sayesinde olabileceğine işaret etmiştir. Mevlânâ ayrıca bir dadının çocuk için ne ifade ettiğini “*Deniz dadıya benzer, balık da süt emer çocuğa; âciz çocuk daima süt için ağlar durur.*” (2007, C. 1, Gazel XXIV, s. 585) diyerek tasavvufî bir bakış açısıyla tanımlamaya çalışmıştır. Oğlu sultan Sultan Veled ise: “*Dadısından uzak düşmüş çocuk ağlayarak, düşünmeden onun arkasından koşar. Koşmaktan amacı ona yakın olmak, ağlamaktan meramı da onun yanına getirmektir.*” (2011, b. 5030, s. 216) ifadeleriyle dâye ile çocuk arasındaki ilişkiyi tarif etmiştir.

Türkiye Selçukluları döneminde Sultan I. İzzeddin Keykâvus’un Mengücek hanedanından Melik Behramşah’ın kızı Selçuk Hatun’u istemek için gönderdiği elçi heyetini karşılayanlar arasında sarayın itibarlı hatunlarının ve hâcegân adındaki hocaların yanında dayegân yani sütanneler de bulunmaktadır. Bu durum melik ve melikelerin sütannelerinin, büyüdükleri dönemlerde dahi sarayda onlara yol göstericilik yaptıklarını ve protokolde yerlerinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca saraya evlilik yoluyla dışarıdan gelen hatunların kendi maiyetlerinin içinde de dâyeler vardır. Çünkü Selçuk Hatun saraya gelip, sultan onu karşıladığında hatunun dadılarının diz çöküp sultanın ihsanından faydalandıklarını İbn Bîbî “*fakirlik batağından kurtulup, zenginlik huzuruna kavuştular*” (1996, C. 1, s. 197-199) şeklinde ifade etmektedir.

Dadıların, sultanlar büyüdükten sonra da yanlarında bulunduklarından yukarıda bahsedilmiştir. Türkiye Selçuklu Devleti sultanlarından Şehinşâh, taht kavgaları nedeniyle yakalanmış ve gözlerine mil çekilmiştir. Ancak Şehinşâh ışığı görebildiğini ve tamamen kör kalmadığını sütannesine anlatmıştır. Bu olayın kardeşi Sultan Mesud’un kulağına gidip Şehinşâh’ın ölümüne sebep olmasını Anna Komnena eserinde şu şekilde anlatmıştır: “*Sultan yine de belli belirsiz bir ışık seçebiliyordu ve elinden tutulup güdülerek Konya’ya getirildiği zaman, olayı dadısına anlattı, o da durumu Şehinşâh’ın karısına anlatınca, onun tam olarak kör edilmediği haberi Mesud’un kulağına kadar gitti*” (1996, s. 500). Bu durum, sultanların dadılarına özel sırlarını söyleyecek kadar yakın olduklarına dair önemli bir örnektir (İbnü’l-Esîr, 1987, C. 11, s. 144)⁸.

Sütannelik geleneği Selçuklular döneminde halk arasında ve tasavvufî zümreler içinde de yaygındır. Rivayetlere göre Mevlânâ Celâleddin Rûmî’nin oğullarından Sultan Veled’in sütannesinin adı Kiramana Hatun’dur (Ahmed Eflâkî, 2006, s. 608). Bu hatunun Mevlânâ ve ailesi ile yakın ilişkisi olduğundan kendisine ait bağında sıkça semâ’ meclisleri kurulmuştur (Mevlânâ Celâleddin Rûmî, 1963, s. 232). Mevlânâ Celâleddin Rûmî’nin oğlu Sultan Veled Fatma Kirake⁹ Hatun ile evlidir ve onların evliliğinden Ârif Çelebi’nin 1272 yılındaki doğumu, Mevlânâ’nın son zamanlarına tekabül etmektedir. Ârif Çelebi doğduğunda Mevlânâ büyük bir sevinçle Fatma Hatun’a altın hediyelerle ikramda bulunmuş, sonra da Ârif Çelebi’yi alıp sevdikten sonra onu, gelini Fatma Hatun ile annesi Lâtife Hatun’un da içinde olduğu dâyelere teslim etmiştir. Mevlânâ bu hatunlara da sarrafların hiç görmediği

⁸ Sultan Şehinşâh örneğinde olduğu gibi Hârizmliler döneminde de sütanne ve sultan ilişkisine örnek olaylar yaşanmıştır. Gur hükümdarlarından Gıyâseddin, Alishah b. Hârizmşâh’ı yakalatıp yaya olarak yanına getirttiğinde Alishah’ın dadısı Gıyâseddin’e “*Hükümdar evlâdına böyle mi davranılır?*” diyerek yetiştirdiği Alishah’ın onurunu korumaya çalışmıştır (İbnü’l-Esîr, 1987, s. 144).

⁹ “Kirake” Fatma Hatun’un unvanıdır.

kıymetli altınlarla ihsanda bulunmuştur (Ahmed Eflâkî, 2006, s. 614)¹⁰. Fatma Hatun, “*Bana sultanlık ve babalık eden*” dediği Mevlânâ’nın vefatından sonra üzüntüsünü “*Hüdâvendigâr hazretleri bu dünyadan göçtüğünde ayrılık ateşi içimi öyle bir yakıtı ki, üzüntüden ölmekten korktum, üç gün üç gece Emir Ârif’in başına hiç gidemedim ve ona süt veremedim*” şeklinde tarif etmiştir. Onun bu ifadelerinden Ârif Çelebi’nin bu süreçte Fatma Hatun tarafından emzirilememesinden dolayı sütannelerine teslim edildiği ortadadır.

Sütanneliğin sadece saraya mahsus olmadığı, tasavvufi zümrelerin ve halkın da imkânlar ölçüsünde tercih ettiği bir gelenek olduğu yukarıdaki örneklerden net bir şekilde anlaşılmaktadır. Tarihî metinlerin ana malzemesini sultanlar ve onların yakın çevrelerini ele alan olaylar oluşturduğu için sütannelik ile ilgili verilen örneklerin birçoğunun daha seçkin sayılabilecek kesime hizmet verenlerden oluşması olağandır. Muhtemelen Selçuklu toplumunun farklı kesimleri de özellikle bebeğini beslemekte zorlanan annelere destek vermiştir. 1242 yılında Selçuklu ülkesini istila eden Moğolların Erzurum’a girdiklerinde çocukları öldürdükleri hatta sütannelerinin kucağında süt emenler dahil hiçbir çocuğu sağ bırakmadıkları “*Zengin, fakirin süt emen çocuklarını, sevgili dadıların kucağından, hayat veren annelerinin bağrından alarak sefalet toprağına attılar ve düşkünlük kanunda yüzdürdüler*” (İbn Bîbî, 1996, C. 2, s. 63; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, 2001, C. 2, s. 88) şeklinde tarif edilmiştir ki bu durum halk arasında sütannelik geleneğinin yaygınlığına dair önemli bir örnektir. Diğer taraftan bir bedel karşılığında bu hizmeti almanın maliyetli olduğu ve herkesin tercih edebileceği bir alternatif olamayacağı da gözden kaçırılmamalıdır. Şüphesiz toplumsal ihtiyaç ve imkânlar göre sütannelere verilen emzirme ücreti değişkenlik göstermiştir. Sütanneye emzirme karşılığında ücret olarak altın dahi verildiğine dair örnekler yukarıda yer verilmiştir.

Kâbusnâme’de bebeklerin sütanne ile büyütülmesinin yanında, kız çocuklarının eğitiminin aşamalarından da bahsedilmiş, bu konuda “*Ey oğul, eğer kız çocuğun olursa onu namuslu bir süt nineye emanet et ve büyüyünceye kadar iyi bak. Büyüdüğü zaman onu bir muallime ver.*” şeklinde nasihatle bulunulmuştur (Keykâvus b. İskender, t.y., C. 1, s. 253). Bu bilgiden hareketle çocukları sütanneden sonra öğretmene verme yaşının dört olduğu söylenebilir. Hacı Bektaş-ı Velî “*Çün ol tıfl-ı reşîd dört yaşa girdi, Muallime atası anı verdi*” (Kardaş, 2018, s. 134)¹¹ diyerek ilgili yaşa dikkat çekmiştir. Bu nedenle Türk-İslâm kültüründe belirli bir yaşa geldiğinde erkek çocuklara “atabeg” (Alptekin, 1991, C. 4, s. 38-40), kızlar için “ateke” (Şami, 1949, s. 63)¹² adı verilen donanımlı ve tecrübeli eğitimcilerin tayin edilmesi sütanneden ayrılmasından sonraki döneme denk gelmektedir.

Moğol toplumunda da sütanne geleneği oldukça yaygındır ve sütanneler öz anneler kadar saygı görmektedir. Bir Moğol prensesi evlenirken eşi ile birlikte kendisine bir de “taya” adı verilen sütanne verilmiştir (Alinge, 1967, s. 188). Moğollarda neredeyse her tabakadan çocuk bir sütanneye sahiptir (Beyânî, 2018, s. 47, 48). *Düstûrî’l-Kâtib*’de anneye gösterilen her türlü saygının sütanneye de gösterilmesi, yapılan her iyiliğin sütanneye de yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca hükümdarlara, sütannelerinin hallerini gözetmeleri de tavsiye edilmiştir (Nahcuvânî, 2011, C. 1, s. 290, 362). Bununla birlikte bazı kimselerin, devlet yöneticilerinin sütanneleri ile evlenerek kendi geleceklerini garanti altına almaları eleştiri konusu olmuştur (Beyânî, 2018, s. 48). Moğolların elinde esir olarak bulunan Ermeni tarihçisi Kirakos Gandzaketzî (ö. 1271) *Ermenistan Tarihi* adlı eserinde Altın

¹⁰ Kirake (Fatma) Hatun Mevlânâ’nın verdiği bu altınları uğurlu sayarak yıllarca saklamış, sonra da kızları Mutahhare ve Şeref Hatun’un çeyizlerini bu altınlardan yani otuz dinar ve iki miskalden (yaklaşık 8 gr. karşılığı altın) hazırlayabilmiştir (Ahmed Eflâkî, 2006, s. 614).

¹¹ “*O kemal sahibi çocuk dört yaşına girdiğinde, babası onu öğretmene verdi*” (Kardaş, 2018, s. 134).

¹² Ateke, saray şehzadelerinin eğitmeni olarak da adlandırılabilen bir hizmettir. Bu görevli, özellikle Timurlular Devleti’nde saray teşkilatında istihdam edilmiş, sultanların eşleri ve kızları ile saray içinde hizmeti bulunan bütün hanımların eğitiminden sorumlu tutulmuştur (Aka, 1992, s. 905).

Orda hükümdarı Sartak Han'ın Hristiyan bir sütanne tarafından yetiştirildiğini anlatmıştır (Gandzaketzi, 1976, s. 219).

Sütanne (Dâye Hatun) Vakıflarına Dair Örnekler

Selçuklular döneminde Dâye Hatun adı verilen sütannelerden, vakıflar inşa edenler dahi vardır. 11. yüzyılda Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Sencer'in desteğiyle Hârizm yolunda muhtemelen saray sütannelerinden olan bir kadın adına Dâye Hatun Kervansarayı inşa ettirilmiştir (Eryavuz, 2022, C. 25, s. 299-302). Yine günümüzde "Süt Tekkesi Mescidi" olarak bilinen ve bir dârü'l-huffâz ile mescit ve türbeden oluşan bir külliye, Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'un kızı Fatma Hatun tarafından annesi, sütannesi ve kendisi için 700 (1301) yılında Konya'da inşa ettirilmiştir (VGMA, 596/151/134; Önder, 1971, s. 144-145; Odabaşı, 2024, s. 731-769). Bu vakıf külliye yüzyıllar içinde zaman zaman artan ya da azalan gelirleri ve görevli atamalarıyla 1913 yılına kadar hizmetine devam etmiştir. Vakıflar sadece sütanneler adına inşa edilmemiş, vakıf gelirlerinden bebeğini beslemek için yeterli süte sahip olmayan anneler için sütanne tutabilmeleri amacıyla tahsisatlar ayrılmıştır. Türk beyliklerinden Begteginlilerin Erbil Atabeyi Kökböri (ö. 1233) döneminde Erbil'de biri kale içinde biri de dışında olmak üzere hem ibadet hem de ilim tahsili için kullanılan iki cami inşa ettirilmiştir. (İbnü'l-Mustevfî, 1980, s. 86). 1144-1232 yılları arasında merkezi Erbil olmak üzere Şehrizor, Hakkâri, Tikrît, Sincar, Harran, Urfa ve civarında hüküm süren Kökböri'nin bir diğer vakfı Muzafferîye Medresesi (Erbil Belediyesi, 1968, s. 16) ve Erbil'e gelen misafir ve tacirler için inşa ettirdiği kervansaray ile dârü's-şifâdır (Mevlut Behali, 1991, s. 9). Kökböri bunlara ilaveten bir de yetim evi ile dârü'l-aceze vakfetmiştir. Kökböri'nin inşa ettirdiği bu vakıfları sık sık ziyaret ettiği, bu kurumlardan yemek ve suyu hiç eksik etmediği (Hüsameddin En-Nakşabendi, 1989, s. 143), ayrıca dul kadınlar için de evler yaptırdığı bilinmektedir. Onun vakıf gelirlerinin en ilginç kısmı sütannelere ayrılmıştır. Muzafferüddin Kökböri sokakta doğmuş ve fakirlikleri sebebiyle bırakılmış kimsesiz bebeklere sütanneleri tutup onları beslettirmiştir (Muhsin Mohammed Hüseyin, 1976, s. 262)¹³. Türk-İslâm kültüründe toplumun her türlü ihtiyacına cevap veren vakıf kültürünün bu örnekle sütanneleri de himaye ettiği açıkça görülmektedir.

Süt Kardeşlik

Türk aile yapısında ve akrabalık ilişkilerinde kan bağı kadar süt bağı da önemli kabul edilmiş, bu gelenek İslâmiyet'in kabulünden sonra da devam etmiştir. Sütannelik uygulaması, sarayda ve toplumda süt kardeşliği de beraberinde getirmiştir. Kâşgarlı Mahmud'un eserinde aynı memeden emenler, meme arkadaşları yani süt kardeşler için "emigdaş" tabiri kullanılmıştır¹⁴ (Kâşgarlı Mahmud, 2020, s. 175). Aynı kelimenin, 13.-14. yüzyıllar arasında yazıldığı tahmin edilen, *İbn Mühennâ Lüğati*'ndeki eş anlamlıları ise "emik, imik, imçek ve imi" kelimeleridir (1997, s. 29). İsfâhanî ise aynı anne babadan doğan ya da sadece anne veya babası bir olan ya da sütannesi bir olan kişiye kardeş denildiğini ifade eder (2010, s. 72).

İlk Müslüman Türk devletlerinden itibaren sultanların süt kardeşe sahip olduklarına ve onları devlet kademesinde önemli mevkilere getirdiklerine dair örnekler vardır. Gazne Sultanı Mahmud'un (ö. 1030) Hasan el-Meymendî (ö. 1032) adında bir süt kardeşi vardır. Hem çocukluğu hem de ilk eğitim hayatı onunla geçmiş, sultanlığı zamanında da süt kardeşini devlet idaresinde önemli mevkilere getirmiştir (Nizâmülmülk, 2009, s. 335, 336). Utbî onun için şu ifadeleri kullanmıştır: "*Hoca (Hasan el-Meymendî) pek çok bilgiye, zekâyâ, kesret-i ferasete, fesahat-i kâmile ve hüsn-ü hat sahibi olarak dönemin fazılı oldu. Sultan Yemînü'd-devle Ebû'l-Kâsım Mahmud, ona inayetle nazar edip Dîvânü'r-Resâil'de, memleketin ve askerlerin mali işlerini ona verdi. Ebû'l-Abbâs Esferayînî'den sonra on sekiz yıl boyunca vezaretin ve tüm mühim*

¹³ Zekeriya bin Muhammed El-Kazvinî, Sultan Muzaffereddin'i şöyle tarif etmiştir: "*Sultan Muzaffereddin Kökböri, çok yiğit biriydi ve cömertlikte örneği yoktu. Çok yumuşak ve iyi huylu olduğu için halk onu severdi. Bilime çok önem verdi.*" (Zekeriya bin Muhammed El-Kazvinî, 1373, s. 30; İbn Kesîr, 2000, s. 143; İbn Hallikan, 2009, s. 120).

¹⁴ Memeye "emig" denilmektedir (Kâşgarlı Mahmud, 2020, s. 175).

işler ile devlet işlerinin çözümü ve akdi onun elindeydi. Sonunda haset edenlerin çabalarıyla birkaç yıl Hindistan kalelerinden birinde zindana atıldı. Sonra taç ve taht Sultan Ebû Saîd Mes'ûd'a geçti. Hocayı Nîşâbur'a çağırdı ve vezareti tekrar ona verdi (Utbî, 1286, s. 220; İbnü'l-Esîr, 1987, C. 9, s. 309, 331). Gazneli Mahmud'un süt kardeşi Meymendî edip, şair ve âlimleri koruyan, onlara saygı gösteren bir devlet adamıdır. Muhammed b. Abdülcebbâr el-Utbî de onun himayesine mazhar olmuş ve *Kitâbü'l-Yemînî* adlı eserini Gazneli Mahmud'un süt kardeşi olan bu şahsa takdim etmiştir (Merçil, 2004, C. 29, s. 504).

Büyük Selçuklu Devleti Selçuklu Sultanı Melikşah'ın Emîr Kürd Ahmedî adında bir süt kardeşi vardır (Özaydın, 1989, C. 2, s. 168-169)¹⁵. Urfalı Mateos, adını Ahmedil (Ahmet Yel) bin İbrahim bin Vahsuzan şeklinde kaydettiği bu kişinin Revadî Kürtlerinden olup Azerbaycan'ın Meraga şehrini idare ettiğini ve 1115/1116'da Batınîler tarafından öldürüldüğünü yazmıştır (2019, s. 242). Annesini bebekken kaybeden Büyük Selçuklu Devleti veziri Nizâmülmülk de doğduktan sonra sütanneler tarafından yetiştirilmiştir. Vezirin çocukluğu hakkında bilgi veren eserlerde onun daha bebekken annesinden alındığı ve babasının onu saygın sütannelere götürüp çocukluk çağına kadar parayla emzirttiği anlatılmaktadır (İbnü'l Adîm, 1982, s. 40; İbnü'l-Verdî, 2017, s. 45).

Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Melikşah tarafından Halep'e vali olarak atanan ve onun nezdinde itibarlı bir yere sahip olan Emîr Kasîmüddeve Aksungur, sultanın sütanesiyle evlenmiştir (İbnü'l Adîm, 1982, s. 62). Aksungur bu hatunun 1088 yılında yanlışlıkla ölümüne sebep olmuştur (İbnü'l Adîm, 1982, s. 70; Ebû Abdullah Muhammed el-Azîmî, 2000, s. 115-116)¹⁶. Kasîmüddeve Aksungur'un torunu ve Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı I. Mesud'un damadı Nureddin Mahmud Zengi'nin (İbnü'l-Esîr, 1987, C. 11, s. 137)¹⁷ de bir süt kardeşi vardır. Bilindiği gibi Nureddin Zengi Haçlı komutanlarından II. Joscelin'e karşı verdiği mücadelelerde Urfalı'yı kaybetmiştir. Bu sırada Türkmenlerden biri, Nûreddin Mahmûd'un Halep'teki nâibi Mecdüddin Ebû Bekr b. ed-Dâye'yi bu yenilgiden haberdar etmiştir. İbnü'l-Esîr, Ebû Bekr b. Dâye'nin, Nûreddin Mahmûd'un süt kardeşi ve onun nezdinde itibarı en yüksek devlet adamlarından biri olduğunu, ayrıca iktâları arasında Halep, Hârim ve Ca'ber Kalesi'nin bulunduğunu kaydetmiştir (İbnü'l-Esîr, 1987, C. 11, s. 289; El-Bundârî, 1943, s. 205, 206; İbn Kesîr, 2000, C. 12 s. 498-499).

Türkiye Selçukluları döneminde ve sonrasında da sarayda ve toplumda süt kardeşlik geleneği devam etmiştir. Moğol ordularının Anadolu'yu istila ettiği dönemlerde esir tacirlerinin, Kıpçak kabilesinden birbiriyle süt kardeşi olan iki küçük çocuk çaldıkları ve satmak için önce Sivas'a, oradan da Halep'e ve Şam'a götürdüklerine dair bilgiler vardır. Anadolu'da tekrar karşılaşan bu iki süt kardeşten biri Memlûk Sultanı Baybars (1260-1277), diğeri ise Bedreddin Biserî'dir. Bedreddin Biserî bu olayı şu şekilde anlatır:

"Kıpçak'ta iken üzerimize bir baskın yapıldı. Bu baskında ben ve Baypars esir edilenler arasında idik. Bizi alıp sattılar. Kendisiyle ilk defa Sivas'ta sonra Halep'te Kılıçoğlu Hanı'nda buluştuk. O; buradan Kahire'ye götürüldü. Kahire'de onu Emîr Alâeddin Aytegin el-Bundukdâr es-Salihî satın aldı" (Abûl-Farac, 1999, C. 2, s. 578; İbn Şeddâd, 2000, s. VII)¹⁸. Baybars daha sonra Mısır Eyyûbilerinden Necmeddin es-Salih'in Bahrî Memlûkları arasına girmiştir (İbn Şeddâd, 2000, C. 2, s. XII; El-Makrîzî, 1941, C. 1, K. 2, s. 349-350;

¹⁵ Babasının adı İbrahim b. Vehsûdân er-Revvâdî'dir (Abdülkerim Özaydın, 1989, s. 168-169).

¹⁶ Rivayetlere göre Aksungur "elinde bir bıçakla oturuyordu, konuşma sırasında o bıçağı karısına doğru hareket ettirirken birdenbire bıçak elinden fırlayarak eşinin ölümüne sebep olan bir yere saplandı ve kadın derhal öldü. Halbuki Aksungur buna asla ihtimal vermemiş ve bunu istemeyerek yapmıştı" bu konuda daha detaylı bilgi için (İbnü'l Adîm, 1982, s. 70; Ebû Abdullah Muhammed el-Azîmî, 2000, s. 31)

¹⁷ Haçlı komutanlarından II. Joscelin, Urfalı'ya ele geçirdikten sonra büyük bir gurur ve cesaretle, silahdârı ile Nûreddin Mahmûd'un silahını Sultan I. Mesud'a gönderip, "İşte bu senin damadının silâhdârı; onun başına gelenlerin daha büyüğü senin başına da gelecektir" diyerek onu tehdit etmiştir (İbnü'l-Esîr, 1987, C. 11, s. 137).

¹⁸ Baybars'ın ilk efendisinden dolayı kendisine Küçük Bundukdâr denilmiştir (Abu'l-Farac, 1999, C. 2, s. 578; İbn Şeddâd, 2000, s. VII).

Celâleddin Suyutî, H. 1321, C. 2, s. 39-41). Bu iki süt kardeş burada tekrar birleşmiş ve İbn Şeddâd'ın anlatımına göre: " ... bir daha hiç bir noktada ayrılmamış idiler" (2000, s. 139).

Bu örneklerin de gösterdiği gibi, süt kardeşliği, kardeşlerin başarı veya saltanattaki siyasi gücüne göre toplumda itibar, statü, güç ve iktidar elde etmeye yol açmıştır.

SONUÇ

Türk-İslâm kültüründe sütannelik, öz annenin yeni hamilelik, hastalık, ölüm ya da diğer nedenlerle bebeğini besleyemediği durumlarda ortaya çıkan ve tarihin en eski dönemlerinden itibaren uygulanan yaygın bir gelenektir. Selçuklu toplumunda sütanneliği meslek haline getiren gerekçeler, bu görevin sarayda ya da halk arasında olmak üzere farklı kesimler tarafından uygulanması, sütannelerin saray ve toplum içindeki statüleri, aldıkları ücret ya da kıymetli hediyeler, sütannelik ile oluşan yakınlığın önemi ve sonuçları hakkında çeşitli kaynak türlerinde önemli ancak sınırlı bilgiler vardır. Sütanneliği meslek olarak icrâ eden kadınların ortak özelliği muhtemelen toplumun ihtiyaç sahibi kesiminden olmalarıdır. Saray teşkilatında istihdam edilenlerin ise protokolde dahi yerleri ve zengin tahsisatları vardır. Şehzadeleri emzirme döneminde saltanat ailesinden, büyüdüğünde ise emzirilen çocuğun bizzat kendisinden elde edilecek maddi ve manevi destek, bu kadınların statülerini devam ettirmelerindeki en önemli etkidir. Sütün karaktere sirayet edeceği inancı, sütannelerin seçimlerine özellikle dikkat edilmesine neden olmuştur.

Sütannelik ve süt kardeşlik hakkında diğerlerine göre daha detaylı bilgi veren Selçuklu dönemi tasavvuf kaynaklarında süt alegorik olarak ruh ile asıl kaynağı arasında önemli bir bağ olarak yorumlanmış, bebeğin beslenmek için sütanneye duyduğu ihtiyaç, ruhun hakikate duyduğu ihtiyaç üzerinden açıklanmıştır. Bu nedenle toplumda yaygın olduğu anlaşılan sütannelik ile ilgili örnekler bebek, sütanne ve bu bağ kuran süt kavramı üzerinden değerlendirilmiştir. Süt hukukundan doğan kardeşlik, yetişkinlik döneminde de devam etmiş ve siyasi iktidar ya da güce sahip olan tarafın diğerini himaye etmesini beraberinde getirmiştir. Selçuklu dönemi öncesi Türk-İslâm kültüründe uygulanan ve sonrasında da devam eden sütannelik ve süt kardeşlik ile ilgili bu çalışmada verilen örneklerle Selçuklu toplumunun aile yapısı, kültür ve geleneklerine dair önemli bir boşluğun doldurulması mümkün olabilecektir.

SUMMARY

Breastfeeding, one of the most fundamental responsibilities of being a mother, has been practiced in different ways throughout history, either for compulsory or arbitrary reasons, with the most common practice being wet nursery. The wet nurse tradition has mostly been considered as a complement to a missing function of the motherhood process, and wet nurses have been almost considered equal to the mother within the family. The selection of wet nurses is important in Turkish-Islamic culture, and since it is believed that wet nurses have a physical and psychological effect on the child they breastfeed, various aspects of this practice have been addressed in many different types of sources, and even in medical studies, a special section has been devoted to this subject. However, although there are studies on wet nurses and wet siblings before and after the Seljuk period, there is no study on the application of wet nurses, examples, and wet siblings during the Seljuk period. However, it is a known fact that the family structures, traditions, and cultures of societies that have formed civilizations in history have maintained continuity despite some changes. To reveal this continuity, many different types of sources from the Seljuk period and before having been examined. It is possible to find traces of the practice of wet nursery in the first sources of Turkish literature of the 11th century. This tradition continued after the Turks embraced Islam, and the concept of milk and wet nursery was frequently allegorically mentioned in works, especially in Seljuk period Sufi sources. Therefore, the purpose of this research is

to reveal that the institution of wet nursery and wet siblings, which was practiced in the Turkish-Islamic culture before the Seljuk period and continued afterwards, was also practiced in the Seljuk period with the examples given, and to fill a gap regarding the family life, culture and traditions of the Seljuk society.

Although it is assumed that wet nursing emerged mainly to compensate for the death of the mother or insufficient milk production, it is seen that in many recorded examples this institution was used as an arbitrary choice, mostly in the royal families and the elite segments of society. For this reason, wet nurses were both placed in a more special position in the palace and thus gained some privileges. It is understood that wet nursery, a practice preferred by many nations in different periods and geographies of history, was welcomed by all segments of society during the Seljuk period but was not sufficiently recorded due to the writing style of the period. The bond formed by the wet nursery practice, which became a reliable part of the family, did not break even after the babies grew up. In fact, this practice brought about wet siblings. The sibling bond born from the law of milk continued during adulthood and ensured that the party with political power or authority protected the other. In this study, the tradition of wet nursery and wet siblings in the Seljuk family and society, as another important role of women in the palace and society, was evaluated through examples in chronicles, foundation deeds, literary, and mystical texts.

Makale Bilgileri		Article Information	
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.	Ethics Committee Approval:	Exempt from the Ethics Committee Decision.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.	Informed Consent:	No participants.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.	Financial Support:	No financial support was received from any institution or project for the study.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	Conflict of Interest:	There is no conflict of interest between individuals and institutions in the study.
Telif Hakları:	Telif hakkına sebep olacak hiçbir materyal kullanılmamıştır.	Copyrights:	No copyrighted material has been used.

KAYNAKÇA

- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA.) 596/151/134.
- Abûl-Farac, (1999). *Abû'l-Farac tarihi* (C. 2). (Ö. R. Doğrul, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Ahmed Eflâkî. (2006). *Ariflerin menkıbeleri*. (T. Yazıcı, Çev.). İstanbul: Kabcacı Yay.
- Aka, İ. (1992). *Timurlular Devleti. Geçmişten günümüze büyük İslâm tarihi* (C. 9, s. 905). H. D. Yıldız (Haz.), İstanbul: Çağ Yay.
- Akalın Eryavuz, Ş. (2002). *Kervansaray. İslâm ansiklopedisi* (C. 25, s. 299-302). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Alinge, K. (1967). *Moğol Kanunları*. (C. Üçok, Çev.). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Alper, Ö. M. (1999). *İbn Sînâ. İslâm ansiklopedisi* (C. 20, s. 353-358). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Alptekin, C. (1991). *Atabeg. İslâm ansiklopedisi* (C. 4, s. 38-40). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Anna Komnena. (1996). *Alexiad*. (B. Umar, Çev.). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Beyânî, Ş. (2018). *Moğol dönemi İran'ında kadın*. (M. Uyar, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Buhl, F. (1977). *Âmine. İA* (C. 1, s. 164,165). İstanbul.
- Celâleddin Suyutî. (H.1321). *Hüsnü'l-muhadara fi ahbâri Mısır ve'l-Kâhire* (C.2). Kahire.
- Dede Korkut kitabı* (2003). M. Ergin (Haz.). Hisar Gazetesi Yay.

- Demir S. (2007). *Kur'ân Öncesinde ve Kur'ân'da Kadının Annelik Konumu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Devellioğlu, F. (1978). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Doğu Matbaası.
- DİA. (2002). Kutadgu Bilig. *İslâm ansiklopedisi* (C. 26, s. 478-480). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Ebû Abdullah Muhammed el-Azîmî. (2000). *Azîmî tarihi, Selçuklular dönemiyle ilgili bölümler*. (A. Sevim, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Ebû Nasr Muhammed Utbî. (1286). *Târîh-i Yemînî*. (Şihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Menînî (Şrh.). Kahire.
- El-Makrîzî. (1941). *Kitâb es-sulûk fî ma'rifet düvel el-mulûk* (C. 1, K. 2). (M. Mustafa Zaide, Yay.). Kahire.
- El-Bundârî. (1943). *Zubdat al-nusra va nuhbat al-usra, Irak ve Horasan Selçukluları tarihi*. (K. Burslan, Çev.). İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Erbil Belediyesi. (1968). *Erbil fi erbaat avam*. Bağdat: Dar el-Cumhuriye Basımevi.
- Fahreddin Ebû Süleyman Davûd Benâketî. (1348). *Tarih-i Benâketî*. (Cafer Şiâr, Tsh.). Tahran.
- Gandzaketzî, K. (1976). *Istoriya Armenii*, Perevod Predisl. İ Komment. (A.L. Khanlaryan Çev.). Moskova.
- Hüsammeddin En-Nakşabendi. (1989). Hutat Erbil fi kitap İbn'l-Mustevfi. *Abhas* (S. 1, s. 143).
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Sikatüddin Ali b. Hasan b. Hibetullah (V:571/1176) (1995). *Târîh-u Medîneti Dimaşk*. Muhibbüddin Ebi Said Ömer b. Garamel-Amri (thk.). Beyrut: Dârü'l-Fikr.
- İbn Bîbî el-Hüseyin b. Muhammed b. Alî el-Ca'ferî er-Rugadî el-Münşî. (1996). *el-Evâmîrü'l-Alâ'iyye fî'l-umûri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)* (C. 1-2). (M. Öztürk, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- İbn Cevzî, *el-Muntazam fî tarîh-i ümem vel'mülûk* (1992). (C. 2). Abdulkadidir Atâ, Mustafa Abdulkadir Atâ (thk.). Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- İbn Hallikan. (2009). *Vefeyâtü'l-a'yân* (C. 4). (İ. Abbas, Thk.). Beyrut.
- İbn Kesîr. (2000). *el-Bidâye ve'n-nihâye büyük İslâm tarihi* (C. 13). (M. Keskin, Çev.). İstanbul: Çağrı Yay.
- İbn Şeddâd. (2000). *Baypars tarihi, al melik-al-zahir (Baypars) hakkındaki tarihin ikinci cildi* (C.2). (Ş. Yaltkaya, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- İbni Mühennâ Lûgati* (1997). A. Battal (Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- İbn-i Sînâ. (1995). *el-Kânûn fî't-tıbb*. (E. Kâhya, Çev.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- İbnü'l Adîm. (1982). *Bugyetü't-taleb fî târîhî Haleb-biyografilerle Selçuklular tarihi (seçmeler)*. (A. Sevim, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- İbnü'l-Verdî. (2017). *Bir Ortaçağ Şairinin Kaleminden Selçuklular*. (M. Alican, Çev.). İstanbul: Kronik Yay.
- İbnü'l-Esîr. (1987). *İslâm tarihi, el-kâmil fî-t târîh tercümesi* (C. 9). (A. Ağırakça & A. Özaydın, Çev.). İstanbul: Bahar Yay.
- İbnü'l-Esîr. (1987). *El-kâmil fî't-tarih* (C. 10). (A. Özaydın, Çev.). İstanbul: Bahar Yay.
- İbnü'l-Esîr. (1987). *El-kâmil fî't-tarih* (C. 11). (A. Özaydın, Çev.). İstanbul: Bahar Yay.
- İbnü'l-Mustevfî. (1980). *Tarih-u Erbil*, (S. Ebusseyid, Thk.). Bağdat: el-Mekebe el-Vataniyye.
- Kaçalın, M.S. (1994). *Dîvânü Lûgati't-Türk. İslâm Ansiklopedisi* (C. 9, s. 446-449). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Kardaş, S. (2018). *Ali Nihanî'nin manzum Hacı Bektaş-ı Veli velayetnamesi*. Ankara: Grafiker Yay.
- Kâşgarlı Mahmud. (2020). *Dîvânü lugâtî't-Türk*. A. B. Ercilasun & Z. Akkoyunlu (Haz.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Keykâvus b. İskender. (t.y.). *Kâbusnâme* (C. 1). (İlyasoğlu Mercimek Ahmed, Çev.). A. Özkırımlı (Haz.), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Makdîsî, Muhtâr b. Tahir (t.y.). *el-Bed' ve't-tarih*. (C. 6). Mektebetü's-sekâfetü'd-diniye (nşr.). Por Said.
- Merçil, E. (2004). *Meymendî. İslâm ansiklopedisi* (C. 29, s. 504). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. (1963). *Mektuplar*. (A. Gölpınarlı, Çev.). İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. (2001). *Fihî mâ fih*. (A. A. Konuk, Çev.). S. Eraydın (Haz.), İstanbul: İz Yayıncılık.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. (2007). *Dîvân-ı kebîr* (C. 1.). (A. Gölpınarlı, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Mevlut Behali. (1991). *Hawlerim vadiye*. Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı Dar es-Sekafe ve en-Neşir Yayınevi.
- Muhammed b. Hindûşah Nahcuvânî. (1390/2011). *Düstûrû'l-kâtib fî ta'yini'l-merâtib* (C.1). (Mahmûd Tavûsî (Tsh.). Tahran: Neşr-i Âsâr-ı Honerî (Metin).
- Muhsin Mohammed Hüseyin. (1976). *Erbil fi'l-ahd el-atabeki*. Bağdat: Asaad Yayınevi.
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah. (2001). *Câmi'ud-düvel, Selçuklular tarihi* (C. 2.). (A. Öngül, Yay.). İzmir: Akademi Kitabevi.
- Nasîreddîn Tûsî (1980). *Ahlâk-ı Nâsirî*. Bakü: Elm Neşriyatı.
- Necmeddîn-i Dâye. (2013). *Tasavvuf yolu Mirsâdü'l-ibâd*. (H. Baltacı, Çev.). İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.
- Nizâmülmülk. (2009). *Siyâsetnâme*. (M. T. Ayar, Çev.). İstanbul: İş Bankası Yay.
- Odabaşı, Z. (2024). Selçuklu Hanedanından Bir Bani: Fatma Hatun ve Külliyesi. *Belleten*. (C 88/S. 313, s. 731-769). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Okuyan, M. (2006). Necmeddîn-i Dâye. *İslâm ansiklopedisi*. (C. 32, s. 496-497). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Önder, M. (1971). *Mevlâna şehri Konya*. Ankara: Güven Matbaası.
- Özaydın, A. (1989). Ahmedîliler. *İslâm ansiklopedisi* (C. 2, s. 168-169). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Râgıb el-İsfâhanî. (2010). *Müfredât Kur'ân kavramları sözlüğü*. (A. Güneş & M. Yolcu, Çev.). İstanbul: Çıra Yay.
- Sibt İbnü'l-Cevzî. (1992). *Mir'âtü'z-zemân fî târihi'l-ayân*. (A. Sevim, Yay.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Sultan Veleddin. (1976). *İbtidânâme*. (A. Gölpınarlı, Çev.) Ankara: Güven Matbaası.
- Sultan Veleddin. (2011). *Rebabnâme*. (Niğdeli hakkı Eroğlu, Çev.). İstanbul: Konya İl Kültür Müdürlüğü.
- Şami, N. (1949). *Zafernâme*. (N. Lügal, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Taberi, Ebu Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid (H. 1387). *Tarihü't-Taberi : Tarihü'l-ümem ve'l-müluk ve Silatü Tarihü't-Taberi*. (C. 11). Ureyb b. Sa'd el-Kurtûbî (haz.). Beyrut: Dârü't-Türasî'l-Arabi.
- Tokadî Mustafa Efendi. (2018). *Tahbîzu'l-mathûn, El-kânûn fî't-tıb tercümesi* (C. 3.). M. Koç & E. Tanrıverdi (Haz.), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu.
- Urfalı Mateos. (2019). *Urfalı Mateos vekayi-namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un zeyli (1136-1162)*. (H. D. Andreasyan, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Yûsuf Has Hâcib. (1988). *Kutadgu Bilig-I metin* (4. bs.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Zekeriya bin Muhammed El-Kazvinî. (2013). *el-Bilad ve ahbar el-ibad*. (Hamah ed-Davud, Thk.). Beyrut: Dar el-Kutub el Arabiye.